

Anna Schulz

MOTYWY WYBORU ZAWODU PRZEZ FARMACEUTÓW

Wprowadzenie

Efekt kształcenia do zawodu zależy nie tylko od przyjętych przez uczelnię programów i jakości przekazywanych przez wykładowców treści, ale i od studentów, ich zainteresowań, motywów, uzdolnień związanych ściśle z trafnością decyzji o podjęciu danego kierunku studiów.

Jeszcze w latach 80. XX wieku kandydatów na studia farmaceutyczne było niewiele więcej niż miejsc. Do lat 90. zainteresowanie tymi studiami utrzymywało się na niskim poziomie. W wyniku przeprowadzonych w kraju reform gospodarczych i następującej prywatyzacji aptek atrakcyjność pracy farmaceutów znacznie wzrosła. Odnotowano znaczny wzrost zainteresowania farmacją. Liczba kandydatów stale się zwiększała. W Uniwersytecie Medycznym w Łodzi w 1997 r. o jeden indeks na studiach farmaceutycznych walczyły średnio trzy osoby, w 2007 roku o jedno miejsce starało się już prawie 12 osób¹, a w roku 2013 już ponad 12 (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akademia Medyczna w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny w Łodzi)².

Na przestrzeni ostatnich lat zmieniał się sposób rekrutacji na studia. Zniesienie egzaminów wstępnych, wzrost liczby uczelni i oferowanych kierunków, powstanie uczelni niepublicznych, możliwość podjęcia studiów zagranicą – stworzyły nowy obraz funkcjonowania szkolnictwa wyższego przygotowującego kadry do tego zawodu.

Zmienił się również rynek farmaceutyczny, mechanizmy rynkowe wpływają na praktykę farmaceutyczną często stawiając przed aptekarzem szereg moralnych dylematów. Ulega zmianie wizerunek farmaceuty, trwają dyskusje na temat zasad postępowania wobec pacjenta, zawodu, relacji wzajemnych między farmaceutami³. Jak zauważa L. Bartkowiak⁴ w farmacji wyjątkowo silnie zaznacza się splot tradycji i nowoczesności.

---

¹ K. Kmieć, *Renesans studiów farmaceutycznych*, Farmacja Polska 1999, nr 55.

² Portal.umk.pl

³ A. Nawrocka, *Humanistyczny wymiar medycyny, farmacji, analityki medycznej i pielęgniarstwa a etyka zawodów medycznych*, Ann Acad Med. Siles 2004, nr 58, s. 79–87.

⁴ L. Bartkowiak, *Poglądy zawodowe absolwentów Wydziału Farmaceutycznego*, Wiadomości Lekarskie 2006, 59, s. 303–310

Zmieniają się postawy i wzorce zawodowe, powołanie w zawodzie farmaceuty wydaje się być postrzegane, (w niektórych aspektach rozumienia tego pojęcia) jako pewien anachronizm⁵.

Zachodzące zmiany rzutowały zapewne na decyzję o wyborze zawodu. Co było głównym motywem podejmowania studiów farmaceutycznych przez obecnych pracowników aptek – korzyści materialne, powołanie zawodowe, pogłębianie zainteresowań?. Interesujące było także określenie czynników decydujących o wyborze zawodu farmaceuty, w różnych grupach wiekowych..

1. Rynek farmaceutyczny w Polsce

O atrakcyjności branży farmaceutycznej nie trzeba przekonywać. Tworzone przez lata raporty (raporty branżowe, np. PMR Consulting) związane z rynkiem farmaceutycznym dowodzą, że sektor ten dynamicznie się rozwija. Niejednokrotnie dynamika sprzedaży na tym rynku wahała się. Zawsze jednak branża ta wypadła pozytywnie na tle pozostałych branż⁶.

Mimo wielu utrudnień, do których można zaliczyć wszystkie nakłady na badania i rozwój, mocno ograniczające działalność marketingową przepisy prawne, refundacje ze strony państwa i wiele innych, dla uczestników rynku farmaceutycznego nadal jest to interesujący rynek. Należy nadmienić, że także z punktu widzenia liczby typów uczestników rynku jest to obszar szczególnie⁷.

W tradycyjnym układzie sprzedażowym pojawia się producent, który następnie osobiście, bądź częściej korzystając z pośredników handlowych, odsprzedaje swoją ofertę finalnemu nabywcy – klientowi. Na rynku farmaceutycznym schemat sprzedaży produktów wygląda nieco inaczej. Producent (do którego zalicza się wytwórców leków, sprzętu i materiałów medycznych) odsprzedaje swoją ofertę pośrednikom handlowym, jakimi są placówki typu hurt czy apteka, ale także nabywcom finalnym, jakimi są szpitale lub inne placówki medyczne. Każdy z uczestników rynku zobligowany jest do spełnienia pewnych wymogów formalnych, bez których nie może być prowadzona owa działalność⁸.

M. Makowska⁹ zwraca uwagę na to, że w przypadku sprzedaży produktów branży farmaceutycznej najmniej mówi się o kliencie, jakim jest pacjent. Jego decyzje zakupowe, w dużym stopniu uzależnione są zdaniem autorki od sugestii, opinii, takich pośredników jak sprzedawca reprezentujący firmę farmaceutyczną (przedstawiciel medyczny), aptekarz czy wreszcie lekarz, który wręczając receptę z lekarstwem, wskazuje

---

⁵ Tamże, s. 308

⁶ A. Pawłowska, M. Skorek, *Obraz uczestników rynku farmaceutycznego. Badania pilotażowe*, Problemy Zarządzania 2012, nr 1, s. 85.

⁷ K. Cybulski, M. Misztak, *Przedstawiciele medyczni na polskim rynku farmaceutycznym. Wybrane mity i fakty*, Problemy Zarządzania 2006, nr 2, s. 177–185.

⁸ A. Pawłowska, M. Skorek, op. cit., s. 85–86.

⁹ M. Makowska, *Etyczne standardy marketingu farmaceutycznego*, CeDeWu, Warszawa 2010, s. 18–19.

wprost, który preparat, którego producenta należy kupić. Wpływ firm farmaceutycznych na decyzje dotyczące ordynowania leków stanowi również zagrożenie dla budżetów systemów opieki zdrowotnej¹⁰. Wynika to z faktu, że często najsilniejszymi narzędziami marketingowymi dysponują wielkie korporacje promujące leki oryginalne, znacznie droższe od leków starszej generacji, często słabiej promowanych. Szerokie ordynowanie preparatów oryginalnych, często nie mających żadnej udowodnionej przewagi nad należącymi do tej samej klasy „starymi lekami” stanowi znaczne obciążenie budżetu ochrony zdrowia¹¹.

Cel pracy

Celem artykułu było poznanie i porównanie motywów wyboru zawodu przez obecnych farmaceutów – pracowników aptek. Informacje do badania zbierano za pomocą ankiety. Analizę wyników przeprowadzono w dwóch grupach wiekowych: osób do lat 30. i osób powyżej 30. roku życia – wyniki porównano ze sobą.

Interpretację wyników przeprowadzono w oparciu o wyróżnienie trzech grup motywacji: instrumentalnej, autotelicznej i przypadkowej¹².

Materiał i metody

Badania zostały przeprowadzone w I kwartale 2013 roku w Płocku, na terenie którego funkcjonują 44 apteki¹³. Łącznie rozproszono wśród pracowników aptek 80 kwestionariuszy ankiet. Otrzymano zwrot 74 ankiet, z czego zakwalifikowano do analizy 70. W badaniu wzięli udział farmaceuci z 23 aptek, tj. pracownicy przeszło połowy aptek prowadzących działalność na obszarze miasta (52,27%). Respondenci to osoby młode, ponad 60% stanowią osoby w wieku do 35 lat. (w tym więcej niż połowa to osoby do lat 30.)

Tabela 1. Wiek badanych

Wiek badanych	Ilość osób	%
- 26–30 lat	24	34,3
- 31–35	20	28,6
- 36–40	10	14,3
- 41- 45	10	14,3
- 46- 55	6	8,5
Razem	70 osób	100%

¹⁰ A. Pawłowska, M. Skorek, tamże

¹¹ Tamże

¹² Klasyfikację zaczerpnięto z badań U. Kurczewskiej, M. Jasińskiej, D. Orszulak- Michalak, *Motywy wyboru studiów farmaceutycznych*, *Farmacja Współczesna* 2008, nr.1, s. 66–68

¹³ <http://bip.wiif.waw.pl/149.php> (dostęp: 24.04.2013)

Ankieta miała charakter anonimowy i dobrowolny. W ankiecie proszono o wskazanie spośród dwudziestu wymienionych czynników tych, które miały wpływ na wybór zawodu i tym samym kierunku studiów. Można było wskazać dowolną liczbę pozycji na liście, a jeśli ona nie wyczerpywała możliwych odpowiedzi, badani mogli dopisać motywy, którymi się kierowali przy wyborze zawodu.

Listę czynników przygotowano biorąc pod uwagę motywacje o charakterze autotelicznym, instrumentalnymi przypadkowym.

W analizie uzyskanych wyników szczególną uwagę zwrócono na:

- Określenie najczęstszych motywów dotyczących wyboru zawodu farmaceuty
- Porównanie motywów wyboru zawodu między pracownikami w wieku do lat 30. i pracownikami w wieku lat 31 i powyżej.

Wyniki i omówienie wyników

Odpowiedzi udzieliło 70. pracowników aptek.

Należy zwrócić uwagę na odmienny sposób rekrutacji na studia obydwu analizowanych, grup pracowników. Pracownicy najmłodsi (do 30. roku życia) byli przyjmowani na studia zgodnie z nowymi zasadami tj. zgodnie z liczbą uzyskanych punktów uzyskanych ze zdawania na egzaminie maturalnym biologii i chemii na poziomie rozszerzonym – natomiast osoby w wieku 31 lat i więcej – zdawały egzaminy wstępne.

Pełną listę czynników decydujących o wyborze zawodu wraz z liczbą odpowiedzi udzielonych odpowiednio przez pracowników najmłodszych i pozostałych przedstawia tabela 2, a porównanie kategorii motywacji wyboru zawodu tabela 3.

Tabela 2. Motywy wyboru zawodu farmaceuty przez pracowników aptek z podziałem na wiek

Motywy wyboru zawodu	Młodzi pracownicy (do 30 lat) N= 24		Pozostali pracownicy (31 lat i powyżej) N= 46		Ogółem N= 70	
	L	%	L	%	L	%
1. Zainteresowanie naukami farmaceutycznymi	8	32,53	18	40,0	26	37,1
2. Uznanie farmacji za zawód ciągle rozwijający się	12	49,50	25	55,01	37	52,8
3. Uznanie farmacji za zawód gwarantujący rozwój intelektualny	10	42,05	16	35,12	26	37,14
4. Możliwość wykonywania ciekawej pracy	13	53,34	25	55,21	38	54,28

Motywy wyboru zawodu	Młodzi pracownicy (do 30 lat) N= 24		Pozostali pracownicy (31 lat i powyżej) N= 46		Ogółem N= 70	
	L	%	L	%	L	%
5. Możliwość pracy w różnych obszarach farmacji	9	36,98	17	36,14	26	37,14
6. Chęć pracy naukowej	3	11,55	3	7,82	6	8,57
7. Powołanie zawodowe	5	20,00	11	23,24	16	22,85
8. Poczucie przydatności farmaceuty dla społeczeństwa	7	27,16	17	38,26	24	34,28
9. Prestiż uczelni medycznej	6	24,18	5	11,41	11	15,71
10. Wysoka pozycja społeczna	11	47,49	14	30,30	25	35,71
11. Pewność szybkiego znalezienia pracy w tym zawodzie	18	75,81	37	80,60	55	78,57
12. Nadzieja na uzyskanie wysokich zarobków	18	75,81	29	64,12	51	72,60
13. Możliwość pracy w zawodzie farmaceuty w innym kraju	8	35,00	15	32,12	24	34,28
14. Chęć otworzenia własnego przedsiębiorstwa	13	53,20	13	28,05	29	42,17
15. Konieczność kontynuacji rodzinnych tradycji zawodowych	1	1,00	5	12,17	5	8,37
16. Konieczność dalszego prowadzenia rodzinnego przedsiębiorstwa	1	1,00	1	1,00	2	2,85
17. Moda na farmację	2	6,55	2	3,21	4	5,71
18. Łatwość dostania się na uczelnię/kierunek	3	10,22	1	1,90	4	5,71
19. Nie dostanie się na inny kierunek studiów	2	9,52	1	2,60	3	4,28
20. Przypadek, chęć studiowania czegośkolwiek	1	3,43	2	4,31	3	4,28
21. Inne motywy, proszę podać jakie.	1	5,12	3	6,43	4	5,71

L- liczba udzielonych odpowiedzi

%- procent osób wskazujących daną odpowiedź. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ istniała możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi

Motywacja instrumentalna¹⁴ odzwierciedla wartości instrumentalne, tj. służące realizacji innych wartości i celów. W ankiecie oznaczają one osiągnięcie korzyści lub wartości innych niż rodzaj i społeczne znaczenie pracy w zawodzie farmaceuty.

¹⁴ Klasyfikację zaczerpnięto z badań U. Kurczewskiej, tamże.

W badaniach motywacja uznawana była za instrumentalną, jeżeli oczekiwane korzyści nie były bezpośrednio związane z wykonywaniem pracy farmaceuty – np. pewność znalezienia zatrudnienia po ukończeniu studiów, chęć osiągnięcia wysokich zarobków, czy wysokiej pozycji społecznej.

Za motywy instrumentalne przyjęte zostały motywy oznaczone numerami 9–16 w powyższej tabeli. Stanowią one 41,80% wszystkich udzielonych odpowiedzi (tabela 3)

Najbardziej popularnymi motywami instrumentalnymi wyboru zawodu farmaceuty przez wszystkich badanych pracowników, były pewność znalezienia pracy po ukończeniu studiów oraz nadzieja na uzyskanie wysokich zarobków. Młodszy pracownicy częściej kierowali się motywami o tym charakterze niż motywami autotelicznymi. Wybierając zawód farmaceuty częściej niż ich starsi koledzy brali pod uwagę prestiż uczelni i możliwość osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej. Różnice między odpowiedziami między poszczególnymi grupami badanych dotyczą także prowadzenia działalności gospodarczej i kontynuacji rodzinnej tradycji zawodowej – młodzi pracownicy częściej kierują się chęcią założenia własnego przedsiębiorstwa, pracownicy „starsi” częściej koniecznością kontynuacji rodzinnych tradycji zawodowych. Możliwość pracy poza granicami kraju jest czynnikiem determinującym wybór zawodu przez blisko 40% ankietowanych pracowników, niezależnie od wieku.

Motywacja autoteliczna odzwierciedla wartości stanowiące cel sam w sobie, będące przeciwieństwem wartości instrumentalnych. Pytania w ankiecie odzwierciedlające ten typ motywacji to m.in. motywacja wynikająca z zainteresowania naukami farmaceutycznymi, pracą w dziedzinie farmacji, powołaniem, poczuciem przydatności pracy farmaceuty dla społeczeństwa. Za motywy autoteliczne przyjęto motywy oznaczone numerami 1- 8 (tabela 2). Stanowią 54.3% odpowiedzi ogółem. Najczęściej podawanymi motywami jest uznanie farmacji za naukę stale rozwijającą się oraz możliwość wykonywania ciekawej pracy (ponad połowa badanych). Zaledwie 37,1% respondentów wybrało ten zawód kierując się zainteresowaniem naukami farmaceutycznymi. Poczucie przydatności pracy farmaceuty dla społeczeństwa jest częstszym motywem wyboru zawodu niż przeświadczenie o powołaniu zawodowym (34,28%: 22,85%). Niewiele bo tylko 8,57% respondentów wybiera ten zawód ze względu na możliwość pracy naukowej.

Motywacja przypadkowa

Za motywy przypadkowe przyjęto motywy oznaczone numerami 17–21 (tabela 2). Przepadkowość jako motyw wyboru zawodu farmaceuty stanowi tylko 3,83% odpowiedzi. O przypadkowości świadczą m.in. następujące odpowiedzi w ankiecie: „ moda na farmację, nieprzyjęcie na inne studia, namowa kolegów.

Tabela 3. Porównanie motywacji wyboru zawodu farmaceuty z uwzględnieniem wieku

Kategoria motywacji	Wiek badanych				Razem	
	Do lat 30.		31 lat i więcej			
	L	%	L	%	L	%
Autoteliczna	12	49,26%	26	56,41%	38	54,30%
Instrumentalna	10	44,12%	18	39,74%	28	41,80%
Przypadkowa	2	6,62%	2	3,85%	4	3,83%
Razem	24	100,00%	46	100,00%	70	100,00%

Respondentom zadano kolejne pytanie w ankiecie „Jak ocenia Pan/i swoją wewnętrzną motywację do pracy? I uzyskano następujące odpowiedzi:

- wysoko, bardzo lubię pracę i chętnie ją wykonuję – 28 osób – 40,0%
- średnio ją lubię i średnio chętnie wykonuję – 27 osób – 38,6%
- nisko, nie lubię jej, wykonuję bo muszę zarabiać – 15 osób – 21,4%

70 osób – 100,0%

Opinie są podzielone. Badani farmaceuci prawie jednakowo często wskazują na wysoką (40%) jak i średnią motywację do pracy (38,6%). Co piąty respondent ocenia swoją motywację jako niską. Reasumując, badani farmaceuci nie są zmotywowani do pracy zbyt wysoko.

Kolejne pytanie miało dostarczyć informacji o sposobie wykonywania swojej pracy przez respondentów i brzmiało: „Zgodnie z kodeksem etycznym, farmaceuta wykonując swoją pracę powinien objąć opieką każdego pacjenta, zainteresować się jego problemami zdrowotnymi, poświęcić mu czas i uwagę na tyle na ile jej potrzebuje. Jak często wykonuje Pan/i swoją pracę w ten sposób:

- a) Często/ zawsze 27 osób – 39,0%
- b) Rzadko/ raczej rzadko 21 osób – 30,3%
- c) Sporadycznie 15 osób – 21,7%
- d) Brak odpowiedzi 7 osób – 9,0%

Dominują osoby rzadko i sporadycznie wykonujące swoją pracę zgodnie z nakazami kodeksu etycznego. Przyczyną – jak podają – jest ciągła presja na zwiększanie sprzedaży ze strony właściciela apteki.

Tę opinię potwierdza odpowiedź na kolejne pytanie:

Pytanie: „Czy zdarza się, że wymagania stawiane przez przełożonych przewyższają Pani/a możliwości?”

- często (nieustannie) – 39,1%
- umiarkowanie (od czasu do czasu) – 13,0%
- rzadko – 30,4%
- nigdy – 12,7%
- trudno powiedzieć – 4,8%

Przeważająca część badanych spotyka się z sytuacją przeciążenia pracą – co musi odbijać się negatywnie na postawie wobec pracy. Tylko co szóstemu badanemu przełożony stawia wymagania, którym może on sprostać, które nie przekraczają jego możliwości.

Podsumowanie

1. W wyborze zawodu częstość wskazywania motywów o charakterze instrumentalnym i autotelicznym jest zbliżona (41,8%, 54,3%), z lekką przewagą tych drugich. Najmłodszy pracownicy (do lat 30.) częściej kierowali się motywami instrumentalnymi niż ich starsi koledzy. U starszych dominowały motywy autoteliczne (prawie 60%).
2. Pewność znalezienia pracy, przyświecała badanym przy wyborze zawodu farmaceuty (blisko 80%), w następnej kolejności możliwość uzyskania wysokich zarobków (ponad 70%).
3. Chęć otworzenia własnej działalności gospodarczej była motywem wyboru zawodu farmaceuty przez najmłodszych badanych (53,20%), a przez pozostałych- w 28,05% przypadków. Wzrasta więc postawa przedsiębiorcza wśród młodych farmaceutów.
4. Dziwi stosunkowo niska motywacja wyboru zawodu z powodu zainteresowania naukami farmaceutycznymi (37,1%), co oznacza, że zawód ten wybiera grupa osób nie mająca w tym kierunku zdecydowanych zainteresowań. Być może z tego też powodu badani farmaceuci przejawiają średnią i niską motywację do pracy.
5. Wobec stale rosnącej liczby aptek i ich malejących obrotów, współczesna apteka aby przetrwać, musi zwiększać sprzedaż, a farmaceuta zmuszony jest handlować. Nie misja więc, lecz ucieczka przed ekonomiczną plajtą, staje się jego głównym zadaniem.

Bibliografia:

1. Kurczewskiej U., Jasińskiej M., Orszulak- Michalak D., *Motywy wyboru studiów farmaceutycznych*, *Farmacja Współczesna* 2008, nr 1.
2. <http://bip.wiif.waw.pl/149.php> (dostęp: 24.04.2013)
3. Cybulski K., Misztak M., *Przedstawiciele medycyjni na polskim rynku farmaceutycznym. Wybrane mity i fakty*, *Problemy Zarządzania*, nr 2, s. 177–185.
4. Makowska M., *Etyczne standardy marketingu farmaceutycznego*, CeDeWu, Warszawa 2010, s. 18–19.
5. Pawłowska A., Skorek M., *Obraz uczestników rynku farmaceutycznego. Badania pilotażowe*, *Problemy Zarządzania* 2012, nr 1.
6. Kmiec K., *Renesans studiów farmaceutycznych*, *Farmacja Polska* 1999, nr 55.
7. Portal.umk.pl
8. Nawrocka A., *Humanistyczny wymiar medycyny, farmacji, analityki medycznej i pielęgniarstwa a etyka zawodów medycznych*, *Ann Acad Med. Siles* 2004, nr 58, s. 79–87.

9. Bartkowiak L., *Poglądy zawodowe absolwentów Wydziału Farmaceutycznego, Wiadomości Lekarskie* 2006, nr 59.

MOTIVATIONS FOR PURSUING A CAREER IN PHARMACY

Key words: *career, pharmacy, motivation, pharmaceuticals market, vocation, the „ideal” pharmacist.*

Summary

The aim of this article is to investigate and compare the motivations for choosing pharmacy as a career by current pharmacists – pharmacy employees. The study presented here involved a survey conducted among professionals in the two age groups: those under the age of 30 and over 30. The results were compared for both age groups.